

FARMAKOGNÓZIAI HÍREK

független hírújság (megjelenik kéthavonta)
ALAPÍTVÁ: 2006-ban

2010. OKTÓBER V. évf. 17. szám

Kiadó: Pécsi Tudományegyetem ÁOK, Gyógyszerésztudományi Szak, Farmakognóziai Intézet
ISSN: 2060-1387

Az MGYT Gyógynövény Szakosztályának előadói ülése Lajosmizsén

Festői környezetben, a lajosmizsei Geréby Kúrián gyűltek össze a résztvevők a „Lehetőségek és korlátok a hazai flóra gyógynövényeinek kutatásában és hasznosításában” címmel megrendezett előadói üléseken 2010. szeptember 17-én. Az esős időjárás sem riasztotta el a nagyszámú érdeklődő közönséget, melynek soraiban gyógyszerészek, botanikusok és ökológusok kívül jelen voltak a hatóság és az ipar képviselői is.

A délelőtti program a növényi biodiverzitás témája köré csoportosult. Dános Béla professzor bevezető előadását követően Szabó Rebeka, Rédei Tamás, Bernáth Jenő és Papp Nóra előadásaiban hallhattunk a biodiverzitás ökológiai szemléletéről, növényzeti örökségünkről, a gyógy- és aromanövények védelmére tett európai erőfeszítésekről és az özöngyógynövényekről.

Az ebédet követően a kémiai biodiverzitásé volt a főszerep: Máthé Imre, Báthori Mária, Könczöl Árpád, Boldizsár Imre, Gosztola Beáta és Ficsor Emese előadásaikban beszámoltak a hazai flóra kémiai diverzitásáról, az ekdiszteroid-forrásként szolgáló hazai növényfajokról, a növényi extraktumok szerepéről a gyógyszerkutatásban, valamint különböző aszat fajok, kamillapopulációk és a hóvirág hatóanyagairól és azok variabilitásáról.

A kávészünet után Horváth Györgyi a mecseki gyógynövénykutatás múltjáról, jelenéről és jövőjéről számolt be; Csedő Károly a mogyorófavél gyógyászati és gazdasági előnyeit ecsetelte a gyűrűfavéllal szemben; Hunyadi Attila az eperfavél antidiabetikus hatású hatóanyagait és hatásvizsgálatát ismertette; Nádoszi Márta kereskedelmi forga-

lomban kapható gyógynövény-drogok minőségvizsgálatáról számolt be; végül Daruházi Ágnes ismertette a tövises iglice izoflavonjainak ciklodextrin alapú preformulációit. A kellemes légkörben zajló előadói ülésekről minden résztvevő szakmai ismeretekkel gazdagodva térhetett haza.

A rendezvényhez kapcsolódóan Szebellédy László Emlékéremmel tüntették ki Szabó László Gy. professzor urat, akinek kitüntetéséhez ezúton is gratulálunk.

Dr. Farkas Ágnes

TARTALOM

Az MGYT Gyógynövény Szakosztályának előadói ülése Lajosmizsén.....	1
A gyógynövénykutatás kiemelkedő egyéniségei: Dr. Sárkány Sándorné Dr. Kiss Irén.....	2
Illóolajok és aromaterápia 7. rész.....	3
A Ph. Hg. VIII. új gyógynövényei: a gyömbér...4	
Adaptogén gyógynövények 3. rész: a <i>Schizandra chinensis</i>	5
Növények a homeopátiában és a fitoterápiában: <i>Echinacea</i> fajok.....	6
Élő múzeum - a Vácrátóti Botanikus Kert növényrendszertani gyűjteménye.....	7
Népi növényismeret Lövétén 5. rész: mozgásszervrendszeri betegségek gyógynövényei.....	8
Szegények házipatikája.....	10
100 éves az Arany Kígyó Gyógyszertár: Nikolics emlékülés.....	11
Farmakobotanika a szakrális etnográfiaiban, népi orvoslásban – emlékezés Bálint Sándorra I. rész: Paprika.....	12
VII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem Nagyváradon.....	14
ISEO 2010.....	15
Fotópályázat.....	15
Gyógynövényes recept.....	16
Hírek, MGYT hírei.....	16

**A gyógynövénykutatás kiemelkedő
egyéniségei: Dr. Sárkány Sándorné
Dr. Kiss Irén (1917-1992)
a magyar máknemesítés úttörői között**

Dr. Kiss Irén 1917. szeptember 3-án Székelykeresztúron született. Elemi és középiskolai tanulmányait Kolozsvárott végezte. 1936-ban érettségizett a református gimnáziumban. Egyetemi tanulmányait is itt, a Tudományegyetemen folytatta, ahol 1941-ben természetrajz-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Még ebben az évben bekapcsolódott a kolozsvári Gyógynövény Kísérleti Intézet kutatásaiba dr. Kopp Elemér irányításával. E helyen ki kell emelni, hogy a 150 éve, 1860-ban született Péter Béla (†1938), kolozsvári gazdasági akadémiai tanár 1904-ben alapította meg a világ első gyógynövény-kísérleti intézetét. Munkatársa és méltó utóda volt Kopp Elemér (1890-1964), aki 1948-ban Marosvásárhelyen alapította meg az oktatást és kutatást (L. bővebben Rácz Gábor és Péter H. Mária ez évi, kolozsvári jubileumi előadását!). Már akkor, Kopp Elemér irányításával és a ma 85 éves Rácz-Kotilla Erzsébet közreműködésével úttörő eredményeket értek el a máknemesítésben!

Kiss Irén 1944-ben a budapesti Gyógynövény Kísérleti Intézetbe került, de átmenetileg 1945-ben Makón tanárként is dolgozott. 1945-ben visszatért Budapestre, ahol a Magyar Királyi Növényörökléstani és Nemesítéstani Kísérleti Intézetben folytatta a gyógynövények kutatását. Eközben 1945-46-ban mint díjtalan tanársegéd részt vett a budapesti Tudományegyetem Növényélettani Intézetének oktatómunkájában. Ennek (neve akkor még Általános Növénytan Intézet) korábbi vezetője, 1943-ban bekövetkezett haláláig Paál Árpád, az auxin hatásának világhírű kutatója volt. Ebben az intézetben oktatta a gyógyszerész-hallgatókat növénymorfológiára Sárkány Sándor, aki Paál Árpád 1943-ban, hirtelen bekövetkezett halála után már 1943-ban az imént említett Magyar Királyi Növényörökléstani és Nemesítéstani Kísérleti Intézet szöveti osztályára került kísérleti főadjunktusnak, miután 1941-ben az akkor még Pázmány Péter Tudományegyetemen növény-szövettan tárgykörből magántanárrá habilitált. 1943-tól tehát Kiss Irén élete és munkája szorosan

kapcsolódott Sárkány Sándor életútjához, aki szintén máknemesítéssel kezdett foglalkozni. Gimesi Nándor akadémikus (ciszterci szerzetes, növényfiziológus), a Növényélettani Intézet új vezetőjének kezdeményezésére kivált a Gyógyszerészeti Növénytan Tanszék, ahová 1947-ben Sárkány Sándor kapott egyetemi nyilvános rendes tanári megbízást. Ez a tanszék lett az ELTE Alkalmazott Növénytan és Szövetfejlődéstani Tanszéke. Az 1947. év Kiss Irén számára is nagy és örömteli eseményt hozott: házasságot kötött Sárkány Sándorral. Ettől kezdve a máknemesítési kutatás életüket mindvégig még jobban meghatározta.

Kiss Irén 1950-ben a budapesti tudományegyetemen kiváló eredménnyel lett természettudományi doktor „A mák porzótájának szövetfejlődése” c. értekezése alapján. 1953-tól 1963-ig a Gyógynövény Kutató Intézetben dolgozott tudományos munkatársként. Az akkor még a Dániel úton található Intézetet Boros Ádám, a magyar botanika (florisztika és briológia) kiemelkedő egyénisége vezette, aki az intézeti beszámolóban külön elismeréssel méltatta Kiss Irén úttörő eredményeit, a hatvani és fertői tájfajták szelektációs munkáit, a morfinmák nemesítésének alapozó eredményeit (akkor még az ELTE kutató állomásán, Alsógödön végezték a parcellás kísérleteket, később már Budakalászon). Dr. Sárkány Sándorné dr. Kiss Irén bekapcsolódott az intézet *Datura*, *Matricaria*, *Vinca* és *Solanum* nemesítési programjaiba is. 1963-tól a Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézetben főmérnök, majd 1973-ig, nyugdíjba vonulásáig osztályvezető. Ezután is szorgalmas munkával vett részt a tiszavasvári Alkaloida Vegyészeti Gyár által támogatott máknemesítési kutatásban egészen haláláig (1992. február 7.). Elvesztését súlyos veszteségként viselte el férje mindhaláláig.

Irányító növénynemesítőként maradandó eredményei: SB, SC, SD (1957-59), SB (1959) és BC-2 (1967) morfinmákfajták, „Gödi-N” narkotinmákfajta (1992). 1958-ban „Kabay János” emlékérem-kitüntetéssel ismerték el munkásságát. Példás kutatói és „professzor-feleségi” élete volt. A morfinmák-nemesítés révén öregbítette hazánk nemzetközi hírnevét, szolgálta a magyar gyógyszerészet ügyét.

Prof. Dr. Szabó László Gy.

Illóolajok és aromaterápia 7. rész

Az illóolajok gyakorlati felhasználása IV.

Sorozatunk előző részeiben az illóolajok gyakorlati felhasználásának néhány jellemzőjét és alkalmazásukkal kapcsolatos gyógyászati irányelveket ismertettünk. Jelen írásunkban folytatjuk a konkrét alkalmazási területek bemutatását.

Hajápolás: cél a vérkeringés élénkítése, hajhagymák táplálása; samponok és kondicionálók készítése: 5 csepp illóolaj 30 ml illattal nem rendelkező samponhoz/kondicionálóhoz, hosszú hajnál dupla mennyiséget alkalmazunk; fejbőr kezelése esetén: 10 csepp illóolaj 30 ml jojobaolajhoz, fejbőrbe bedörzsölni, 15-30 perc után öblítés.

Normál hajra: kamilla-, levendula-, kakukkfű- és ilang-ilang – illóolaj.

Száraz hajra: kamilla-, levendula- és rozmaring-illóolaj.

Zsíros hajra: citrom-, bergamott-, cédrus-, rozmaring- és ilang-ilang – illóolaj.

Korpás fejbőr esetén: teafa-, cédrus-, rozmaring- és citrom-illóolaj.

Hajhullás esetén: rozmaring-, cédrus- és ilang-ilang – illóolaj.

Arcgőzölés: heti egy alkalommal, megelőzhető a pattanások és mitesszerek kialakulása, 1 L forrásban lévő víz + 3-5 csepp illóolaj, 5-10 percig arcgőzölés, arctisztítás előtte és utána krémmel, végén összehúzó maszk. Alkalmazható illóolajok: teafa-, citrom-, palmarózsa-, ilang-ilang – illóolaj.

Masszázs: az aromaterápiában az általános testmasszázs a legnépszerűbb. A masszázst a bőrt, a vázizomzatot, a vér- és nyirokkeringést kedvezően befolyásolja, és javítja a közérzetet. A masszázshoz speciális masszázsolajra van szükség, mely hordozóolajat (bázisolaj) és illóolajat tartalmaz. Az elkészített keveréket 10-14 napig állni hagyjuk, időnként összerázzuk. A bázisolajok bőrtápláló hatásúak is. Elkészítés: 30 ml hordozóolaj + 10 csepp illóolaj v. illóolaj-keverék, gyermekek részére: 30 ml hordozóolaj +

3 csepp illóolaj; csecsemők részére: 30 ml hordozóolaj + 1 csepp illóolaj. A szakkönyvek számos illóolaj-keveréket ajánlanak masszázs céljára, figyelembe véve a páciens életkorát, hangulatát, egészségi állapotát.

Szájápolás: az illóolajok értékes kiegészítő lehetőséget kínálnak ezen a területen. A citrom-, a mirha-, a narancs-, a borsmenta- és a teafa- illóolajok szerepet játszanak a foglepedék képződését okozó baktériumok elszaporodásának gátlásában. A mirhaolaj segít megőrizni és helyreállítani a fogíny megfelelő állapotát, a borsmenta-, a narancs- és a citromolaj pedig frissítik a leheletet. Számos készen kapható fogkrém, fogselyem és szájöblítő tartalmazza a fenti illóolajokat. Szájvíz elkészítése: 1,2 dl víz + 1-2 csepp illóolaj; fogínyápoló készítése: 4 ml hordozóolaj + 10-15 csepp illóolaj, bedörzsölni naponta kétszer.

Leheletfrissítő szájvíz: 1,2 dl desztillált víz, 2 csepp mirhaolaj, 2 csepp teafaolaj, 1 csepp borsmentaolaj.

Fogínyápoló olaj: 4 ml hordozóolaj, 10 csepp teafaolaj, 6 csepp mirhaolaj, 3 csepp citromolaj, 1 csepp borsmentaolaj.

Bőrápolás: célja a bőr szerkezetének javítása. A különböző arctípusokra más és más illóolaj használható fel:

normál bőrre: cédrus-, orvosi zsálya-, elemi-, tömjén-, geránium-, jázmin-, levendula-, narancsvirág-, pacsuli-, rózsa-, rozmaring-, szantál- és vetiver-illóolaj.; *száraz bőrre:* benzoe-, bergamott-, cédrus-, orvosi zsálya-, elemi-, édeskömény-, jázmin-, levendula-, mirha-, narancsvirág-, rózsa-, szantál-, vetiver-, rozmaring-illóolaj; *zsíros bőrre:* cédrus-, orvosi zsálya-, jázmin-, boróka-, citrom-, narancsvirág-, borsmenta-, rozmaring-, teafa-, kakukkfű-, vetiver- és ilang-ilang – illóolaj; *érzékeny bőrre:* kamilla-, jázmin-, narancsvirág-, rózsa-, szantál-illóolaj.

Illatszert: hangulatunknak és érzelmi állapotunknak megfelelően saját illatszert is lehet készíteni, melyhez gyógyszertárban vásároljuk meg a tiszta alkoholt. Elkészítés: 10-15 csepp illóolaj + 70 ml 100% alkohol, 48 óra után + 2 evőkanál víz, majd 48 óra múlva szűrés. Sötét üvegben tároljuk.

Folytatjuk...

Dr. Horváth Györgyi

A MAGYAR GYÓGYSZER- KÖNYV (Ph. Hg. VIII.) ÚJ GYÓGYNÖVÉNYEI

Zingiber officinale Roscoe (syn.: *Amomum zingiber* L.) - gyömbér
ZINGIBERACEAE / gyömbérfélék

Drog: *Zingiberis rhizoma* (Ph. Hg. VIII.), *Zingiberis aetheroleum*. A drog a gyömbér – *Zingiber officinale* Roscoe – szárított, egész vagy aprított gyöktörzse (1. kép), melyről a kérget teljesen, vagy pedig a lapos oldaláról eltávolították. A vízmentes drogra vonatkoztatott illóolaj-tartalom az egész és az aprított drog esetében is legalább 15 ml/kg.

A Ph. Hg. VIII. a következő gyógyszerkönyvi vizsgálatokat írja elő: organoleptikus vizsgálat, makroszkópos és mikroszkópos azonosítás, vékonyréteg-kromatográfias vizsgálat, idegen anyagok, víztartalom, összes hamu, valamint tartalmi meghatározás.

Botanikai leírás: Honos a trópusi Délkelet-Ázsiában, főleg Indiában és Kínában termesztik. Élvelő lágyszárú. A talajban kúszó és agancsszerűen elágazó, lapos rizómája fejlődik. Ennek rügyeiből szerveződnek az 1 métert megközelítő hajtásai, 20 cm-es lándzsás levelekkel. Virágai bíbor színűek, zöldessárga fellevelekkel.

Hatóanyag: 1-3% illóolaj, 5-8% lipofil arilalkán szerkezetű gingerolkeverék, valamint gyanta és keményítő található benne. A gingerolokból állás során anhidroszarmazékok, sogaolok képződnek.

Alkalmazás: Felhasználható hányinger és hányás profilaxisára, utazási betegség, tengeribetegség, terhesség és kemoterápia esetén, valamint posztoperatív antiemetikum egynapos sebészeti beavatkozásoknál. A hányáscsillapító hatást a gyömbér antikolinerg hatásának, valamint a gingerolok és sogaolok 5-HT₃-antagonizmusának tulajdonítják. Kivonata karminatívum, fokozza a gyomornedv- és epeszekréciót, gyorsítja a bélperisztaltikát. Hatóanyagai a COX és LOX enzimek gátlásával gyulladáscsökkentő hatást fejtenek ki idült ízületi gyulladásban szenvedő betegeknél.

1. kép

(Fotó: Vassné Papp Viktória)

Az élelmiszer-, likőr- és illatszeriparban is használják. Diszpepsiás panaszok, étvágytalanság kezelésére és kinetózis megelőzésére napi 2 g-os dózisban; utazási betegség megelőzésére indulás előtt fél órával 1 g javasolt, amit szükség esetén 4 óránként további 0,5-1 g-mal lehet kiegészíteni.

Mellékhatások, kontraindikációk, figyelmeztetések: Orális antikoagulánsok hatását potenciózhatja, szulfaguanidin felszívódását elősegítheti. Okozhat allergiás kontakt dermatitist, ritkán gyomorégést.

Népgyógyászati felhasználás: Az ókori Kínában és Indiában fűszernövény, valamint a nátha és köhögés gyógyszere volt, de már Európában is használták. Hányáscsillapító hatását kínai matrózok már évszázadokkal ezelőtt megfigyelték. A tradicionális gyógyászatban emésztési panaszok kezelésére is alkalmazták. A gyömbér az egyik első olyan növény, melyet vegetatíván kezdtek el szaporítani.

Felhasznált irodalom:

- Aronson J. K. (2009): *Meyler's Side Effects of Herbal Medicines*, Elsevier, USA
Csupor D. (2007): *Fitoterápia – Növényi szerek a gyógyászatban*. JATEPress, Szeged
Dános B. (2002): *Farmakobotanika – A gyógynövénytan alapjai*. Argumentum, Budapest
ESCAP Monographs. ESCOP & Thieme, Exeter, 2003
Evans W. Ch. (2008): *Trease and Evans Pharmacognosy*. 15th edition. WB Saunders, London
Magyar Gyógyszerkönyv VIII. kiadás III. kötet (2004): Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest
Petri G. (2006): *Gyógynövények és készítményeik a terápiában*. Galenus Kiadó, Budapest
Szabó L. Gy. (2005): *Gyógynövény-ismereti tájékoztató*. Schmidt und Co. - Melius Alapítvány, Baksa-Pécs

Dr. Bencsik Tímea

Adaptogén gyógynövények 3. rész: *Shisandra chinensis*

Elterjedés: A *Shisandra chinensis* Észak-Kínában honos adaptogén gyógynövény, de emellett Korea és Oroszország területén is elterjedt.

Nevezéktan: A növény bogyóit kínaiul „wu wei zi”-nek hívják, ami magyarul öt-ízű gyümölcsöt jelent. Ezen elnevezése azon alapul, hogy a növény bogyóterméseinek íze egyszerre sós, édes, savanyú, csípős és keserű.

Fő hatóanyagai a schisandrin A és B, gomizin A és woweizisu C.

Feldolgozás és alkalmazás: A növény termését napon szárítják teljes kiszáradásig. Az így kapott szárítmányt használják fel por, tabletta, tinktúra, bor, főzet és teakeverék előállításához. Sokszor alkalmazzák többkomponensű készítményekben mint „harmonizáló ágenst”, mivel számos gyógynövény hatását kiegészíti. A tradicionális kínai gyógyászatban belsőleg megfázás, gyulladás és álmatlanság, külsőleg pedig bőrproblémák ellen alkalmazzák. A legújabb kutatási eredmények bebizonyították májvédő és antioxidáns hatását. Továbbá csökkenti a szérum triglicerid-szintet, valamint gátolja az arachidonsav felszabadulását és a leukotrién-bioszintézist. Ezek mellett adaptogén hatással is rendelkezik.

Adagolás: A hatásos és még biztonságos napi dózisa 180,2 mg, amiben a standardizált gamma-schisandrin mennyisége maximum 3,1 mg. Kúraszerűen az adag növelhető (max 5 g szárított termés/nap), de a kúra időtartama nem haladhatja meg a 100 napot. A tisztított schisandra LD 50 értéke 2,8 g/ttkg-ban lett megállapítva. A túladagolás legjellemzőbb tünetei a tónusos görcs és a pupillatágulat (mydriasis).

Fotó:

<http://www.egzotikusdisznovenyek.hu/node/152>

Ellenjavallat: A növény nem ajánlott peptikus fekélyben, diabetesben és magas vérnyomásban szenvedő betegeknek, illetve terhes és szoptató nőknek és gyermekeknek. Alkalmazása során az arra érzékenyeknél súlyos allergiás reakció jelentkezhet.

Mellékhatásprofil, interakciók: A ma már szinte általánosnak mondható gastro-intesztinális hatások (megnövekedett savtermelés, hasi diszkomfort, gyomor-fájdalom), megnövekedett étvágy mellett szédülés, zavartság jelentkezhet. Nagyobb dózisban alkalmazva fényérzékenységet okozhat, bár alacsony dózisban fényvédő hatású. A warfarin metabolizmusát gyorsítja, ezért antikoaguláns szedő betegeknek a növény ellenjavallt.

Irodalom:

Chen, J. and Tian, G. [Ecological investigation on *Schisandra chinensis* (Turcz.) Baill. of the Changbai Mountain]. *Zhongguo Zhong.Yao Za Zhi*. 1992;17(4):204-5, 255

Bol'shakova, I. V., Lozovskaia, E. L., and Sapezhinskii, I. I. [Antioxidant properties of a series of extracts from medicinal plants]. *Biofizika* 1997;42(2):480-483

Panossian, A. G., Oganessian, A. S., Ambartsumian, M., Gabrielian, E. S., Wagner, H., and Wikman, G. Effects of heavy physical exercise and adaptogens on nitric oxide content in human saliva. *Phytomedicine*. 1999;6(1):17-26

Dr. Molnár Réka

Növények a homeopátiában és a fitoterápiában: *Echinacea* fajok

Az *Echinacea* fajok az Egyesült Államok középső részét borító füves vidékekről származó fészkesvirágzatúak, melyeket indián gyógyítók használtak sebek és kígyómarás gyógyítására.

Három fajtát használnak a gyógyításban (*Echinacea angustifolia*/keskenylevelű kasvirág, *E. pallida*/halvány k., *E. purpurea*/bíbor k.). Alapanyagként a fitoterápiás készítmények előállításakor a növény virágzatát, leveleit, szárát vagy gyökerét használják fel. A készítmények formája lehet maga a szárított gyógynövény, esetleg teakeverékben, vagy oldat, tinktúra, de akár kapszula, tableta is. A legtöbb tableta porrá zúzott gyökeret tartalmaz; olyan tablettát kell választani, amelynél legalább 3,5% echinakozid-tartalom van feltüntetve. Gyakran ajánlják a folyadékot, amely vagy frissen préselt lé (2,4% béta-1- és 2-fruktofuranozidot tartalmazhat), vagy alkoholtartalmú oldat (általában 5:1 arányú koncentrátumot tartalmaz).

A klinikai hatás alapja a növény hatóanyagainak nem specifikus immunmoduláns és gyulladáscsökkentő hatása. Alkalmazás során a sejtek interferontermelése fokozódik, mukopoliszacharid-tartalma hatására nő a T-limfocita sejtek aktivitása. Az *E.* kivonat növeli a properdin szintet (szérumfehérje, amely képes a vírusok és baktériumok semlegesítésére). Segíti a kötőszövetek regenerálódását, felhasználható nyílt sérülések regenerálására. Több vizsgálat kimutatta a kivonatok hatékonyságát gyenge immunrendszer esetében is (például kemoterápiával legyengített immunrendszer). Így alkalmazható baktériumok, vírusok vagy gombák okozta fertőzések esetén megelőzésre és kezelésre, a fertőzések okozta megbetegedés lefutásának enyhítésére, szövődmények kialakulásának csökkentésére, a betegség időtartamának és súlyosságának csökkentésére (herpesz, afta, influenza, gyomor és emésztőrendszer vírusos fertőzése, légúti és húgyúti fertőzések, mandula-, középfül- és arcüreggyulladás, bőrsérülés, hörghurut, torokfájás).

Külsőleg a növényből készült folyadékot vagy az ezt tartalmazó krémet alkalmazhatjuk például az alábbi esetekben: égési és fagyási sérülések, elfertőződött sebek, fertőzések, tályog, felfekvés, szájfekély, ekcéma, torokgyulladás. Leggyakoribb használata a nátha és az influenza megelőzése és kezelése. Akkor a leghatékonyabb, ha már a betegség

első tüneteinel alkalmazzák.

FONTOS! Az *Echinacea*-nak nincs ismert mellékhatása, még terhes vagy szoptató nőknél sem. Ha fertőzés ellen antibiotikumot vagy más gyógyszert szed, az *Echinacea*-t csak a gyógyszeres kezelés mellett alkalmazza és ne hagyja abba a gyógyszerek szedését! Ha a beteg a fészkesvirágzatúak bármely tagjára allergiás, akkor nagyon fontos az elővigyázatosság, mert nagy az esélye annak, hogy *Echinacea*-ra is allergiás reakciót mutat majd! Amennyiben az *Echinacea*-t tartalmazó készítmény alkalmazása során bőrkiütések vagy légzési nehézségek jelentkeznek, akkor azonnal forduljon orvoshoz!

Homeopátiás szer alapanyagaként leginkább az *E.* fajok közül az *E. angustifolia*-t használják; a drog a virágzó, egész növény. Előnye többek közt, hogy nem hajlamosít allergiára a homeopátiás formában! Amennyiben mégis felmerül a gyanú, vagy fészkesvirágzatúakkal szemben allergia ténye ismert, akkor legalább C5 vagy C9 potenciában adjuk, ennél alacsonyabb potenciában ne (pl. D4-es potenciában). A homeopátiás gyógyszerkészítésből következően a homeopátiás szer hatása mindig bővebb a fitoterápiában tapasztalt hatásoknál. A növény nem specifikus immunmoduláns hatása homeopátiás formában is megjelenik, ebben a formában az alkalmazása biztonságosabb, hatása sokoldalúbb.

Ugyanúgy használható fertőzések kezelésére és megelőzésre. Homeopátiás formában (figyelve a potenciára!) újszülött kortól adható, ellentétben a fitoterápiás készítményekkel, ami vagy oldat (általában alkoholos) vagy tableta, melyek ebben az életkorban még nem alkalmazhatók!

A homeopátiás *E. angustifolia* hatásai, főbb tünetei: a beteg levert, kedvetlen, gyenge; fertőzések, influenza, afták, légúti fertőzések, hányás savanyú vagy kávézacchoz hasonló hányadékkal, nyirokcsomó-gyulladás, elfertőződött sebek, gennyesedések, furunkulus, lábszárfekély, szepszikus folyamatok; vérmérgezés, üszkösödés, lázzal járó fertőzések, magas láz, rendszertelenül jelentkező láz ill. hőemelkedés, sérülések következményei; állati mérgek hatásai: csípés, harapás, szúrt sebek, kígyómarás; oltási szövődmények, operáció utáni gyógyulás elősegítése, emlőgyulladás, gyermekágyi láz és gyermekágyi szepszis.

Dr. Gábor Fruzsina
fruzsina@maghaz1.hu
Irodalom a szerzőnél elérhető

Élő múzeum - a Vácrátóti Botanikus Kert növényrendszertani gyűjteménye -

Sokan jól ismerik és látogatják hazánk növénytaxonokban leggazdagabb botanikus kertjét Vácrátóton. A Budapesttől alig 40 km-re fekvő kert, mint tudományos közgyűjtemény, a MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézetének Botanikus Kerti Osztályaként működik.

A Magyar Alföld északi öblözetében fekvő 30 hektárnyi kastélykertet Vigyázó Sándor gróf építtette át a XIX. század végén, szentimentális angolpark-stílusban. Hatalmas földmunkával összefüggő tőrendszert alakítottak ki, a közeli hegyekből hordatott óriási sziklák beépítésével képezték ki a sziklás domboldalakat, s a természetes hatású sziklakerteket. A romantikus hangulat fokozására a patak partjára vízimalmot, sejtelmes sziklás alagutat, a nagy sziget fái közé gótikus műromot építettek. A hazafias gondolkodású gróf, aki 96 évesen, 1921-ben hunyt el, a korabeli Magyarország egyik leggazdagabb embere volt; roppant vagyonát, benne a vácrátóti uradalmat is a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta. Hosszas pereskedés és egy pusztító háború viszontagságai után végre 1952-ben az Akadémia tulajdonába került a vácrátóti birtok. Ekkor kezdett kiépülni az a nagy tudományos és nemzeti értéket képviselő botanikus kert, mely mára hazánk legnagyobb **élőnövény-gyűjteményévé** fejlődött.

A botanikus kert négy nagy gyűjteményi egységből áll. A dendrológiai, a sziklakerti és az üvegházi gyűjtemény mellett most a rendszertani gyűjteményt mutatjuk be. 1953 szeptemberében a híres gyomnövény-kutató, *Ujvárosi Miklós* (1913-1981) került a botanikus kert élére. Ő kezdett bele egy elhanyagolt, előregedett almáskert helyén a „rendszerkert”, a **zárvatermők szabadföldi rendszertani gyűjteményének** a létesítésébe. A gyűjtemény *Soó Rezső* (1903-1980) akadémikus 1949-ben publikált, akkor legkorszerűbbnek számító törzsfajlódástani rendszertana alapján került megtervezésre. Ennek megfelelően alakította ki Ujvárosi Miklós is a gyűjtemény egy-egy családot magába foglaló ágyásait; a kivitelezésben *Baráth Zoltán* tevékenységét is meg kell említenünk.

1. kép

A rendszerkert egy mesterséges domb oldalában van (1. kép). A dombtetőről, ahol a grófi időkben kilátó állott, s most egy poszter mutatja be a gyűjteményt, nagyszerűen belátható a legyezőszerűen szétterülő „rendszerkert” szerkezete (2. kép). Különösen tavasszal, amikor még alacsonyak a növények, térképszerűen tekinthetjük át a zárvatermő növények családjait a törzsfajlódás során kialakult rokonsági viszonyaik alapján. A domb tetején a legősibb borbolyafélék ágyása van. Az egyes ágazatokat sugárirányban futó 6 széles út választja el egymástól, s a domb tetejétől távolodva a törzsfajlódásban egyre fiatalabb családok fűszegéllyel keretezett ágyásai sorakoznak.

2. kép

A rendszertani gyűjtemény egy különleges „élő múzeum”. „Múzeum”, mert az ötvenhat évvel ezelőtt kialakított állapotokat őrzi meg, Soó Rezső rendszertani elképzeléseit és az Ujvárosi Miklós által tervezett szerkezetet. Ugyanakkor „élő” is, hisz a gyűjtemény fenntartása nem restaurálást, konzerválást jelent, hanem az élő szervezetek természetéből adódóan évről évre változó feladatot. Az idei év szinte szemléltette ebből adódó nehézségeinket: a szokatlan télen kifagytak érzékeny, mediterrán éghajlatot kedvelő cserjéink, tavasszal pedig a nagyon magas belvíz pusztított el sok növényt, egész ágyásokat is.

A gyűjtemény alapját fagyűrő évelő növények képezik, de ültetünk kisebb cserjéket, valamint egyynyári növényeket is. A szaporítóanyagot tudományos magcsere-kapcsolataink révén (közel 80 ország, 700 intézményével állunk kapcsolatban), illetve botanikai gyűjtőútjainkon szerezzük be. A magvetés és a növények előnevelése szaporító telepünkön történik. A növényekről vezetett pontos nyilvántartás mellett az adatokat a kihelyezett fa-jeltáblákon is feltüntetjük, melyet ismeretterjesztő céllal, magyar nyelvű családtáblák egészítenek ki.

A rendszerkertek ragyogó lehetőséget teremtenek arra, hogy a látogatók szemléletes képet kapjanak az egyes növénycsaládok legjellemzőbb tulajdonságairól, a botanikával foglalkozó diákok, egyetemi hallgatók pedig élő növényeken tanulhatják a taxonómia tudományát. Akiket azonban kevésbé érdekel a növények szervezete és rokonsági viszonyai, azoknak a gyűjtemény közepén alacsony levendulasövényvel három részre osztott ágyásban egy kicsi **gyógy-, fűszer- és zöldségnövény bemutatót** alakítottunk ki (3. kép). A kertet évente felkereső 70-80000 látogató között vannak magas szintű gyógynövényismerettel rendelkező érdeklődők és a növények világában teljesen járatlan, kikapcsolódásra vágyó sétálgatók is. Ezért a beültetést úgy terveztük meg, hogy a ritkább, érdekesebb növények mellett a legismertebb gyógy- és fűszernövények is helyet kapjanak. Az egyes növények mellett elhelyezett táblákon röviden ismertetjük felhasználásuk és természetük legfontosabb tudnivalóit. Természetesen gyógynövények vannak az egyes családokhoz tartozó ágyásokban is (Lamiaceae, Asteraceae, Solanaceae stb.), itt is igyekszünk ismertető táblákkal ráirányítani a fontos növényekre a látogatók figyelmét.

3. kép

A rendszertani gyűjtemény a botanikus kert nyitvatartási idejében egész évben megtekinthető (www.botkert.hu).

Fráter Erzsébet

Népi növényismeret Lövétén

5. rész:

Mozgásszervrendszeri betegségek gyógynövényei

Kedves olvasóink! Cikksorozatunk ezen részében a Lövétén talált, mozgásszervi megbetegedésekre használt 33 gyógynövényt és alkalmazási módjukat szeretnénk bemutatni. Ezeket a növényeket 9 különböző probléma gyógyítására használják: törések, ütődések, *csontfájás*, dagadás (*térdre, ha megdagad, bokadaganat*), reuma (*ízület ellen*), derékfájás, ficam, izomláz és lábgörcsök (*izmoktól*).

Csontfájástól éhomra tökmagot ettek, és csalánból, diófalevélből és *kenyérvirágból* (*Carlina acaulis* L.) teát főztek és azt fogyasztották. A diófa levelét alkalmazták még érelmeszesedés, visszérgyulladás kezelésére borogatónak, a csalán herbájának főzetét pedig fürdőnek reuma, ízületi gyulladások kezelésére. Az ütődött, törött testrésze lereszelt és kékszesszel hígított *feketenadály* (*Symphytum officinale* L.) gyökeret kötnek (1. kép). A *papsajt* (*Malva neglecta* Wallr.) egész herbáját használták ütődések, *lábdagadás*, fájó rész kezelésére. A fájó lábat szappanos vízbe áztatott és szappannal jól megkent törölközővel kötötték be.

1. kép

Feketenadály pép

Megdagadt végtag gyógyítására a *kutyatej* (*Euphorbia helioscopia* L.) vagy a *halmérőgfű* (*Euphorbia amygdaloides* L.) herbáját forró vízbe áztatva ráborították a fájó részre.

A *keserű gyökér*, másik nevén *Jézus párnája* (*Arctium lappa* L.) levelét vagy a nyers káposzta levelét is alkalmazták dagadások gyógyítására. Lábfájásra borogatónak vagy fürdőnek a nyírfa levelének, valamint az *egérfarkú fű* (*Achillea millefolium* L.) és a *piculavirág* vagy *fillérfű* (*Lysimachia nummularia* L.) herbájának főzetét, boka dagadására a *zsálya* (*Salvia officinalis* L.) herbájának főzetét alkalmazták.

Ízület ellen, azaz reumára, ízületi gyulladásokra a *fehérliliom* (*Lilium candidum* L.) virágát (2. kép) és a *borsika* (*Juniperus communis* L.) termését rezesbe vagy kékszeszbe áztatták (3. kép), és ezzel dörzsölték be az érintett területet.

2. kép Rezesbe áztatott fehérliliom

3. kép Borsikás pálinka

4. kép

Korparfű herba

A káposzta levelét nyersen, a *korparfű* (*Lycopodium clavatum* L.) herbáját (4. kép) megszáritva tették a fájó részre. Ízületi bántalmak kezelésére használták még a *fehér burusnyán* (*Syringa vulgaris* L.) és egyes fűzfajok levelét is. A szilva magja kis mennyiségben jó hatással van az ízületekre, de nagyobb mennyiségben fogyasztva fejfájást okoz.

Derékfájás gyógyítására használják a *feketenedály* kékszeszes tinktúráját bedörzsölőként, vagy a *ragodály* (*Galium mollugo* L.) és a *súrlófű* vagy *bábaguzsaly* (*Equisetum arvense* L.) herbájának főzetét borogatóként. A fájó derékra megmelegített és rongyba csavart árpa- (*Hordeum vulgare* L.) vagy zabszemeket (*Avena sativa* L.) kötöttek.

A héjastól lereszelt *pityókát* (*Solanum tuberosum* L.) búzakorpával összekeverve, kenderből készült anyaggal kötötték a kificamodott végtagra.

Izmoktól, izomgörcsökre, fájdalmakra a *fillérfű* és a *bábaguzsaly* herbájának főzetét használták fürdőnek, borogatónak. A vadalma-ecetet vízzel hígítva izomlazításra használták. A gyengén született gyermeket *vadcsombor* (*Thymus* sp.) herbájának főzetében fürdették. A torma (*Armoracia lapathifolia* Usteri.) gyógyszertesztúrájával a felnőttek elgyengült testrészét dörzsölték be.

Boris Gyöngyvér

Szegények házipatikája

Az elmúlt évszázadok során a beteg ember – különösen, ha nem volt gazdag – a saját maga orvosa próbált lenni, a környezetében található, a természet által ingyen nyújtott kincseket, elsősorban a gyógyító növényeket hívta segítségül. Isten adta a betegséget, de annak ellenszereit is megteremtette, csak rá kell bukkanni és haszonnal alkalmazni kell – vélték a régiek.

A „füben, fában az orvosság” elvét az orvosok is vallották, tapasztalták, alkalmazták, tudásukat másokkal is megosztották. A XV-XVI. századi orvosi művek jelentős része talán éppen ezért ún. orvosbotanika. Igazából nehéz megállapítani, hogy ki kitől tanult: az orvos vette át a mindennapok emberének tapasztalatait és építette be a tanulmányai során szerzett „magasabb” ismeretek közé, vagy az orvos igyekezett átadni empirikus elemeket is tartalmazó tudását a rászorulóknak. Valószínűleg mindkét állítás igaz.

A „szegények patikája” műfaj létrejöttének és rendkívüli népszerűségének azonban elsősorban a rendkívüli orvoshiány volt az oka. Az Európa nagyhírű egyetemeken oklevelet szerzett – a népesség lélekszámához képest igen kevésnek mondható - orvosok főként a városokban praktizáltak, itt is legfőképp a tehetősek egészségének támaszaként. A szegény lakosság ugyanakkor nélkülözötte a képzett orvost, betegségében a kuruzslók, javasasszonyok segítségére, esetleg a borbélysebészre számíthatott, akiket ugyancsak az alacsonyabb szakmai tudás jellemezett.

A leggyakoribb betegségek gyógyításában sikerrel alkalmazott növényi, állati, ritkábban ásványi eredetű alapanyagból készített főzetek, külsőleg-belsőleg alkalmazható medicinák receptjeit tehát szorgalmasan összegyűjtötték, az írástudók lejegyezték, a nyomdai technika elterjedése után kinyomtatták. A receptgyűjtemények rendezési elveként a betegségek szerinti felsorolást alkalmazták „a fejtől a lábbig”. Még helyesebb, ha szimptomák szerinti csoportosításról beszélünk, hiszen „a főnek fájása”, a „mérges lázak”, „vérzések”, köhögések és „mellbetegségek” többféle betegséget jelenthetnek.

A „szegények patikája” műfaj egyik rendkívül korai példája a XV. századi orvoslás egyik legjelesebbjének, a német Hieronymus Brunschwig-nak (írták a nevét Braunschweig-nek is) a műve: *Thesaurus pauperum, oder Hauss Apotheck...*, Franckfurt am Mayn, Egenolff, 1584. (1. kép). A kor szokása szerinti hosszú és kissé cirkalmas cím szerint „...azon használt gyógyszerek, amelyeket minden testi bajban alkalmaz a szegény falusi nép és a közember vidéken vagy bárhol, ahol tanult orvost nem talál...”. Az előszóból megtudjuk, hogy a „kiváló és a gyógyszerek tekintetében is magasan képzett Hieronymus Brunschwig” ezt a munkáját már sok-sok évvel korábban írta, de csak ekkor nyomtatták ki.

1. kép

A könyvecske a házi receptek és gyógymódok igazi kincsestára, hiszen kiváló szereket ajánl hajhullás, kolera, különféle vérzések, melankólia, székrekedés és gyomorbántalmak, szembetegségek, a „fülnék bajai”, orrvérzés, a fog betegségei, „mellbetegségek”, a különféle eredetű köhögések, a szív bajai, „izzadmányok” és köbetegségek ellen egyaránt, de foglalkozik az alvással és az álommal, a „forró szelekkel”, leírja a hatásos lábfürdő módját, kipróbált receptet kínál a szélütés következményeinek (Paralysis genannt) enyhítésére, elmulasztására is.

Két kicsinyke fametszetet találunk a könyvben: az egyik az „igazi árpavíz” ismertetése, amelyet székrekedés és „gonosz lázak” gyógyítására egyaránt hatásosnak vél a

szerző, kiváltképp éhgyomri fogyasztás után (2. kép). A másik a bénult, vagy rosszul mozgó végtagok kúrálására alkalmas melegvizes fürdősátor ábrázolása (3. kép).

2. kép

3. kép

A víz gyógyító erejét különféle növényi párlattal fokozták. Az ismertetés alapjául szolgáló kötet feltehetően olyan remek tanácsokat adott, hogy gyakorta olvasták, erre utal a lapok és a kötés megviselt állapota, a kéz által okozott szennyeződés, a minduntalan olvasott utasításoknál a lapok szélének behajtsa (szamárfülezése).

Néhány szót ejtsünk a szerzőről is, hiszen a korszak egyik legjelentősebb tudós seb orvosának munkáját ismertük meg. *Hieronymus Brunswig* feltehetően 1424-ben született Strassburgban, életrajzírói szerint Bolognában, Padovában és Párizsban tanulta az orvoslást. Legismertebb műveit sebészeti témában írta, elsődlegesen a tábori sebészeten előforduló sérülések fajtáiról, kezeléséről, de igen híres volt „*Distillier-Buch*”-ja is, amelyben a gyógynövényekkel és az azokból készíthető párlatok készítésének módjával, eszközeivel foglalkozott. Egyesek szerint 110 évet élt. Talán saját maga gyógyítására is azokat a szereket alkalmazta, amelyek recipéit a *Thesaurus pauperum* oldalai őrzik.

Dr. Kapronczay Katalin

100 éves az Arany Kígyó Gyógyszertár: Nikolics emlékülés

„Mindenkinek megvan a sorsa. Minden embernek, sőt – Terentius óta tudjuk – még könyveknek is. Hogy ne lenne saját figyelemre méltó sorsa egy patikának, amely száz éve áll Magyarországon ugyanazon a helyen, Sopron egyik főútja mentén?”

Dr. Koncz Mária

A 2010 szeptember 18-ai hétvégén kis hazánk összes tájáról Sopronba gyűltek a gyógyszerészek, hogy megemlékezzenek Nikolics Károly professzor úrról és az Arany Kígyó Gyógyszertárról. A program 17-én este kezdődött a Fő téren a Nikolics emléktábla koszorúzásával, majd másnap folytatódott a Best Western Pannónia Hotelben. A délelőtti előadásokon megismerhettük a gyógyszerészet jelenlegi helyzetét, ill. legújabb kutatási eredményeit. A színvonalas előadások mellett a szervezők kulturális feltöltődésünkről is gondoskodtak az ebéd után, Horváth Kornél és Orosz Zoltán előadóművészek közreműködésével. A koncert után kezdődött az ifjúsági fórum, ahol az Arany Kígyó Gyógyszertár jelenlegi gyógyszerészeinek, egykori államvizsgálásainak és rezidenseinek előadásait hallhatta az érdeklődő közönség.

A fórum után a szervezők mindenkit vártak egy pezsgős koccintásra a patika kertjében, ahol lehetőség nyílt az „ünnepelt” megtekintésére is. Dr. Kárpátiné dr. Gangl Teréz gyógyszertárvezető büszkén vezette végig az érdeklődő sokaságot a patikában, bemutatva a múlt és a jelen értékeit. A hétvége programja csak vasárnap 10 óra után ért véget, amikor a résztvevők Nikolics professzor úr sírjánál rótták le tiszteletüket.

Dr. Molnár Réka

**Farmakobotanika a szakrális etnográfiaiban,
népi orvoslásban – emlékezés Bálint
Sándorra I. rész: Paprika**

Bálint Sándor (1904-1980), a magyar etnográfia, a szakrális néprajz nemzetközileg is elismert nagy tudósa 30 éve hunyt el. Munkássága a mi szempontunkból is igen fontos, mivel a növények, a gyógynövények használata számos, ún. irracionális elemmel fonódik össze. Mint Szegedhez mindhalálig ragaszkodó és hű kutató, egyetemi tanár, munkáiban sokszor hivatkozik a növényekkel kapcsolatos szakrális, főleg a katolikus valláshoz fűződő szokásokra. Először hadd idézzem a „Néprajz és népiskola” című művéből (in ifj. Lele J.: 1996. „Az Úr készen találta őt” – Bálint Sándor élete. Korda Kiadó, Kecskemét) a mai életünkben nagyon is időszerű gondolatot: „A mai magyarságnak az egyik legsúlyosabb problémája az, hogy a jelen sokféle válságán át tudja-e menteni a magyar szellemi lényegét a jövőbe.”

A szellemi lényeghez hozzá tartozik a növényekkel kapcsolatos népi ismeret, akár szakrális, akár racionális gazdasági vagy orvoslási felhasználásról is van szó. Bálint Sándor nem végzett ilyen jellegű elemzést, „csak” leírt, rendszerezett, összehasonlított, s mindezt abszolút igényesen és korrekt hivatkozásokkal. Néhány, általam hozzáférhető könyvét (Bálint S. 1981. A hagyomány szolgálatában – Összegyűjtött dolgozatok. Magvető Kiadó, Budapest, 1989. Karácsony, húsvét, pünkösöd – A nagyünnep hazai és közép-európai hagyományvilágából. Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, Bálint S. – Barna G. 1994. Búcsújáró magyarok – A magyarországi búcsújárás története és néprajza. Szent István Társulat, Budapest) gyakran használom, mivel egy-egy etnobotanikai elemzés vagy értékelés alkalmával adatai, megállapításai nélkülözhetetlenek.

Közel sem teljes áttekintésben csak néhány idézettel, megállapítással szeretnék hozzájárulni Bálint Sándor méltatásához, emlékének elevenségét érzékelte. Műveiben a növényekkel való kapcsolat szorosan összefügg a szegedi otthonnal és az általa művelt szakrális etnográfiával. Az első részben a paprikával kapcsolatos megállapításait idézem fel, hiszen bölcsőhelye Alszeged, a „paprikaváros”. Szülei

paprikatermesztéssel foglalkoztak, édesanyja, sz. Kónya Anna is „paprikás”. Saját magáról így ír 1981-ben: „Szeged városában születtem...Bálint Sándor és Kónya Anna gyermekeként, akik paprikatermesztéssel foglalkoztak...Anyai öregapám csordás volt. Csöndes, szemlélődő természetét gyerekkoromban még hallottam emlegetni. Öregszülém annál életrevalóbb. Paprikatöréssel, kofasággal foglalkozott. A banyakemencében paprikafűzerek száratakat, az ereszek alatt pedig hét-nyolc „külvű”, azaz lábbal mozgatható paprikatörő mozsár volt. A csörgősre száradt paprikahüvelyeket ezekben törte a gyereksereg játékból, de még inkább kényszerű korai robotból, porrá... Édesanyám egy özvegyemberhez, Katona Antal paprikaőrle vízimolnárhoz ment férjhez, majd ennek korai halála után édesapámhoz...Édesanyám egyik úttörő, haláláig tisztelt munkása volt a paprikafeldolgozás modern technikájának, a „hasításnak”, amelynek révén a nemesített paprikafűszer bevonulhatott a polgári konyhába, sőt hódítani is kezd Közép-Európában.”

Összegyűjtött dolgozatai között nem csak saját életéről és terveiről szóló írása olvasható, hanem az 1936-ban publikált „A szegedi paprika útja” című műve is. Szinte csodálatra méltó, hogy a vallási néprajz legszakavatottabb tudósa milyen természetes egyszerűséggel és példás magyarsággal, ma is teljes értékű szakszerűséggel, sőt a jelenkorra szinte előre látva jellemzi a szegedi paprikatermesztés és paprikafeldolgozás sajátosságait, közgazdasági összefüggéseit.

Ahogy a hagyományos családi tevékenység az 1890-es években jelentősen alábbhagy, úgy alakulnak meg az új, gépesített paprikaüzemek. Kialakulnak a kereskedelem új formái. Erről így ír: „Bár a szegedi népben nem közönséges kalmárszellem él, a kor meggyorsult kapitalista tempóját főképpen tőkével nem tudta követni. A paprika-kereskedelemnek a kor szükségleteihez és szabad versenyes lehetőségeihez alkalmazott organizációját a kilencvenes évek táján a zsidóság vállalta magára. E zsidó kereskedőknek kétségtelen érdeme, hogy a szegedi paprika külföldi piacait kiépítették, élelmes-ségükkel a szegedi paprika-kultúrát patriarkális zökkenőiből, lassúságából kiemelték és modern üzletággá fejlesztették. Nem hallgathatjuk azonban el, hogy a szertelen spekuláció is fölburjánzik a szegedi piacon. A nyereszkesedés aggálytalansága már a háború előtti évtizedben súlyos válságba juttatta a paprikát. Mint ismeretes, a paprikát Spanyolország-

ban is termesztik. Minősége ugyan silány, nem ízesít, inkább csak fest, azonban igen olcsó. A világpiacon a spanyol paprika átlagára ebben az időben métermázsánként kereken ötven aranykoronával volt kevesebb, mint a szegedi paprikáé. Ezért egyes tágabb lelkiismeretű cégek spanyol paprikát hoztak be, és szegedivel elegyítve szegedi paprika gyanánt hozták forgalomba és szállították külföldre. Voltak évek, amikor a spanyol paprika magyarországi importja túlszámlyalta a szegedi paprika exportját. Ez az eljárás természetesen alaposan megtépázta a szegedi paprika becsületét.”

A paprikatermelésben a háború után új helyzet állt elő, megszűnt a spanyol import. Az állam jótékonyan avatkozott a paprika ügyébe. Létrejött a minősítő és ellenőrző vegyvizsgáló állomás, a garantáltan jó minőségű magyar paprika fontos exportszükségletet is ki tudott elégíteni. Annyira fellendült a paprikakereslet, hogy számos helyen, így még Jugoszláviában is elkezdtek paprikával foglalkozni. Ezzel kapcsolatos értékelését érdemes újra idézni: „Szegedi szegény embereknek mindent ígérnek, hogy a termelés fogásaira tanítsák meg őket. Nem veszik tekintetbe, hogy a szegedi paprika teljesítményeiben a művelésen kívül a talajviszonyoknak is részük van. Ez a már-már betegesnek mondható föllendülés természetesen azt eredményezte, hogy az árak lemorzsolódtak, hiszen a kínálat hovatovább sokszorososan túlhaladta a keresletet. Közben a kisegzisztenciák százai mennek tönkre. Itt, Szegeden a húszas évek derekán, a paprika prosperitásának tetőpontján, a jó minőségű földek kat. holdjáért 6-7000 pengőt is megadtak. Sokszor bankkölcsonnel tudták csak megvenni az új tulajdonosok abban a reményben, hogy egy újabb jó esztendő kihúzza őket a tartozásukból. Ezzel magyarázható az is, hogy amikor 1925-ben Szeged városa a földjeit újabb 25 esztendőre bérbe adta, a kisbérlők „búzavalutában” horribilis (10-12 métermázsá) összeget is megajánlottak a jó paprikaföldek holdjáért. A város, adott trianoni helyzete mellett, súlyos vállalkozásoknak tett eleget: most építette a Fogadalmi Templomot, a tanyai kisvasutat, most járult hozzá óriási áldozatokkal az egyetem kiépítéséhez. Sajnálja ugyan a kisembereket, Szeged törzsökös népét, de kötelezettségei őt is szorongatják, így aztán a

földbéréket nem limitálja. A gazdasági válság pár év múlva e bérlőket rettenetes nyomorba sodorja, amely a közvéleményt is egész napjainkig sokat foglalkoztatja.”

A mindenre kiterjedő és sok tekintetben a jelenkori problémákra is érvényes közgazdasági fejtegetéseken kívül tanulmányában folyamatosan kiemeli a „szegedi népjellemet”, amelyet talán nála jobban senki sem ismert. Végül idézem a tanulmány befejező sorait. Ezekben is tanújelét adta tájékozottságának, gyakorlatias logikájának, szabatos kifejezőmódjának: „Nem hagyhatjuk végül említetlenül, hogy a szegedi paprika elé egyelőre beláthatatlan távlatokat nyitnak a szegedi egyetem nagyhírű vegyészprofesszorának, Szent-Györgyi Albertnek fölfedezései. Az ő megállapítása szerint a szegedi paprika skorbutellenes C-vitamin-tartalma átlag ötször akkora, mint a narancs és citromé, amelyet eddig a legjobb C-vitamin-forrásnak tartottak. Szent-Györgyi és professzor-társa, Rusznyák István együttes kutatásait a legközelebbi múltban újabb siker jutalmazta: a vérzéses megbetegedéseket gyógyító P-vitamin fölfedezése. Mindkét vitamintípus nyers paprikából sajtolható. A paprika szabályozása, azaz a földművelés, ipar, kereskedelem speciális szegedi szintézise a magyar államnak talán első nagyszabású tervgazdálkodási kísérlete, amelynek sikere, jövője azon fordul meg, hogy feladatait altruisztikus, jóléti szellemben szolgálja-e, avagy hódolni fog a közgazdasági diktatúra divatos önzésének. Újtát mindnyájunknak figyelemmel kell kísérmünk, akiket a nemzeti vagyonosodás érdekel.”

Mi tudjuk, hogy a szegedi Jancsó-iskola Péccsett is kiterébélyesedett. A kapszaicin modern hatásmechanizmusának értelmezése egészen új, fájdalomcsillapító gyógyszerek kifejlesztéséhez vezet a pécsi farmakológusok kutatásai nyomán, Szolcsányi János akadémikus irányításával. A paprika értékes színanyagait, a karotinoidokat pedig nemcsak a pécsi fitokémia nagy alakjai, Zechmeister László vegyész-akadémikus és Cholnoky László gyógyszerész-akadémikus kutatták, hanem ma is folyik az a nemzetközileg is elismert karotinoid-szerkezetkutatás, amit Deli József professzor és Molnár Péter intézetigazgatónk vezetnek.

Prof. Dr. Szabó László Gy.

VII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem Nagyváradon

A gyógyszerész- és kultúrtörténet művelőinek nyári egyeteme mindig is tovaterjedt a mai Magyarország határain, több határon túlról érkező előadójával és hallgatójával, és a magyar (gyógyszerész-) történelmet Kárpát-medencei-ként és európai kontextusban szemlélő látásmódjával. A határon túlra azonban első alkalommal idén tette székhelyét ez a szellemes és egyedülálló vállalkozás. A boldog Várad, a magyar élet nagy és új küzdőinek városa, hála történelmének, egykor virágzó kulturális életének és a kiváló házigazda *dr. Budaházy István* gyógyszerész vendégszeretetének, baráti és emlékezetes helyé vált a résztvevők számára.

Az előadói programot váradi ihletésű irodalmi műsor előzte meg *dr. Bozó Tamás* előadásában, majd *Lakatos Attila* régész-történész Nagyvárad szerepe és helye a magyar történelemben, és *dr. Budaházy István* (1. kép) Nagyvárad gyógyszerészetének története című előadása következett. *Barabás Zoltán* költő Várad a magyar irodalomban címmel tartott élvezetes szemináriumot, *dr. Ambrus Tünde* a Brno-i egyetem adjunktusa Csehország és Szlovákia gyógyszerésztörténeti egyetemi oktatását mutatta be. *Dr. Bariska István* kultúrtörténeti üzenetei Nyugat-Magyarországról, és *Prof. Kiss Gy. Csaba* (3. kép) Nagyvárad művelődéstörténetéről szóló tanáros előadása után a középkori magyar orvosi emlékekről hallhattunk *Prof. Kapronczay Károlytól* (4. kép), és *dr. Grabarits Istvántól* (2. kép) a Mohács előtti magyar gyógyszerészi emlékekről.

1. kép

2. kép

3. kép

4. kép

A tudományok és művészetek kötetlenebb élvezetét a város építészeti és történeti emlékeinek (r.k. Püspöki Palota, Kanonksor, Bazilika, Irgalmas-rendi muzeális patika, Ady Emlékház, Sas Palota) látogatása színesítette. Különösen nagy élményt jelentett a *Jakobovits* házaspár műtermében a festő- és keramikusművésszel folytatott hosszú beszélgetés munkájukról és Erdély, Magyarország, Európa művészetéről. Földtörténeti léptékű tudásunkat a közeli Medve barlang özönvíz kori cseppkőbarlangjában tett kirándulás gazdagította.

A szabadegyetem egy szellemi műhely, afféle alkimista vegykonyha, ahol sok vegyértékű emberek lépnek a művészet és tudományok katalizálta kölcsönhatásba, melyben az ismeretlenségből a barátság felé mutató reakcióút aktiválási energiája együttlét, bor, ének, beszélgetés. Itt a por nem egyszer valóban arannyá változik, igazán jó szívvel ajánlhatom mindenkinek, hogy tartson velünk ebbe a különös laboratóriumba (5. kép). Köszönet a szervező *Grabarits* házaspárnak, nagyon várjuk a következő nyári találkozót!

5. kép

Dr. Bozó Tamás

Képek és videók:

<http://picasaweb.google.hu/107189005922885705096/Nagyvarad#>

A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság honlapja: <http://gyogyszeresztortenet.hu/>

ISEO 2010: Beszámoló az International Symposium on Essential Oils konferenciáról

Szeptember 5-8. között 41. alkalommal került megrendezésre az ISEO, ezúttal a Lengyelország Velencéjeként ismert Wrocławban. A nemzetközi találkozó fő célja fórumot teremteni az illóolaj-kutatás különböző területeivel foglalkozó kutatók számára. Legfontosabb témái az illóolajos növények termesztése, az illó- és aromaanyagok analitikája, kémiája, bioszintézise és biológiai aktivitása.

A konferenciának a Politechnika Wrocławska adott otthont, a tudományos program minden nap egy 60 perces plenáris előadással kezdődött, ezt követték a rövidebb prezentációk, délután pedig a poszter szekció (melyen egy levendulákról szóló poszterrel képviseltük a pécsi Farmakognózi Tanszék). A szimpózium utolsó napján fiatal kutatók mutatták be kutatási eredményeiket. A számos érdekes téma közül néhányat kiemelve hallhattunk májmohákból izolált, számos különböző biológiai hatással rendelkező terpé-

nekről, az illó komponensek meghatározásának legújabb módszereiről, a műszeres analitika mellett a szenzoros vizsgálatok jelentőségéről, valamint egyes országok gyógynövény-kutatásának legújabb eredményeiről.

A Wrocławban töltött idő alatt lehetőségünk nyílt a város néhány nevezetességét megtekinteni, köztük a székesegyház közelében fekvő botanikus kertet. Wrocław igazi nagyváros kicsit kaotikus közlekedéssel. Az Odera szigetei és ágai, a téglagótika, az ódon templomok és a főtér színes oromzatú kereskedőházai sajátos hangulatot adnak a belvárosnak.

Számomra különösen nagy élményt jelentett ez a négy nap, mivel első alkalommal volt lehetőségem nemzetközi konferencián részt venni – amit ezúton is köszönök TDK témavezetőmnek, Dr. Horváth Györgyinek.

Végh Anna
V. évf. gyógyszerészhallgató

Fotópályázat

„Gyógyszerészek a természetben” címmel

A Farmakognózi Hírek fotópályázatát továbbra is folytatjuk, melyre a PTE ÁOK nappali tagozatos gyógyszerész hallgatói (I-V. évfolyamok) pályázhatnak. **A felvételek témája:** gyógynövény-fajok teljes habitusának vagy drogként használt részeinek bemutatása a természetben.

A felvételek készülhetnek hagyományos vagy digitális fényképezőgéppel. A **papírképeket** intézetünk titkárságán várjuk (postacím: Szerkesztőségünk elérhetősége, ld. 16. oldal), a **digitális felvételeket** és a pályázathoz szükséges **adatlapot** (<http://gytsz.pte.hu>) szerkesztőségünk bármely email-címére kérjük beküldeni.

Fontos tudnivalók:

- ❖ az adatlapon kérjük megjelölni az adott gyógynövény pontos magyar és tudományos nevét, a felvétel készítésének helyét és idejét, a pályázó hallgató intézményét, nevét és évfolyamát
- ❖ egy pályázó maximum 3 felvételt nyújthat be
- ❖ beküldési határidő: **2010. november 20.**
- ❖ eredményhirdetés: lapunk következő, 2010. decemberi számában
- ❖ díjazás: kiosztásra kerül 3 szakkönyv a legjobb 3 felvétel készítőjének, valamint a nyertes felvételeket kiállítjuk intézetünk hirdetőtábláin is.

Várjuk felvételeiket!

GYÓGYNÖVÉNYES RECEPT

Kakukkfűves csirkeleves

Hozzávalók 3 személyre: 1 kis fej vöröshagyma, 1 gerezd fokhagyma, 1 leveskocka, 1 kisebb csirkemell, 10 dkg durumtészta (nem levestészta!), fél citrom leve és héja, 1 dl tejszín, só, bors, kakukkfű, 1 evőkanál olívaolaj, apróra vágott zöldpetrezselyem

Elkészítés: A hagymát apróra vágjuk, és az olajon megpároljuk. Hozzáadjuk a felaprított fokhagymát, ízlés szerint a kakukkfűvet, és felengedjük kb. 1 liter vízzel. Beletesszük a leveskockát, sózzuk, borsozzuk, és amikor felforrt, beletesszük az egész csirkemellet. Kb. 30 percig főzzük, majd kivesszük, és a levesben kifőzzük a tésztát. A csirkemellet kicsontozzuk, csíkokra vágjuk, és visszatesszük a levesbe. Beleöntjük a tejszínt, és ízesítjük a citromlével, és a citromhéjjal. A tetejét megszórjuk zöldpetrezselyemmel.

Forrás:

<http://ecet-es-olaj.freeblog.hu/archives/2008/06/>

Megjegyzés: A kakukkfű (*Thymus vulgaris*) népszerű fűszernövény, ma már minden konyhában nélkülözhetetlen, főleg a franciák, spanyolok kedvelik. Mértékkel bányuk vele, mert frissen nagyon erős az íze, túladagolva megváltoztatja az étel jellegét. Adható nehezen emészthető levesekhez (bab, borsó), salátákhoz, sültetekhez (baromfi, marha, stb.), vad- és halételekhez, pácokhoz, töltelékekhez, mártásokhoz (vörösbormártás). A kakukkfű jól kombinálható petrezselyemmel és babérral.

Gyógyászati felhasználás: A kakukkfű illóolaját inhalálva és a növényből készült forrázatot, köptető hatása miatt, megfázásban a köpet felszakadásának elősegítésére, felső légúti megbetegedésekben, bronchiális hurut esetén alkalmazzák.

Dr. Horváth Györgyi

MGYT hírei

Farmakobotanikai kirándulás

2010. október 2. Mátra

Jelentkezés: MGYT Titkárságán

(E-mail: titkarsag@mgyt.hu)

XIV. Román Gyógyszerész Kongresszus

2010. október 13-16. – Marosvásárhely

Rendező: Román Gyógyszerésztudományi
Társaság

Részletek: www.mgyt.hu

Farmakognózi Hírek Szerkesztősége

Kiadó: PTE ÁOK

Farmakognózi Intézet

ISSN: 2060-1387

Szerkesztők:

Dr. Farkas Ágnes, Dr. Papp Nóra, Dr.
Horváth Györgyi, Dr. Bencsik Tímea, Dr.
Molnár Réka

Szerkesztőség címe:

7624 Pécs, Rókus u. 2.

Telefon: 72/503-650/8822, 8823, 8824

Fax: 72/503-650/8826

E-mail:

agnes.farkas@aok.pte.hu

nora.papp@aok.pte.hu

gyorgyi.horvath@aok.pte.hu

timea.bencsik@aok.pte.hu

reka.molnar@aok.pte.hu